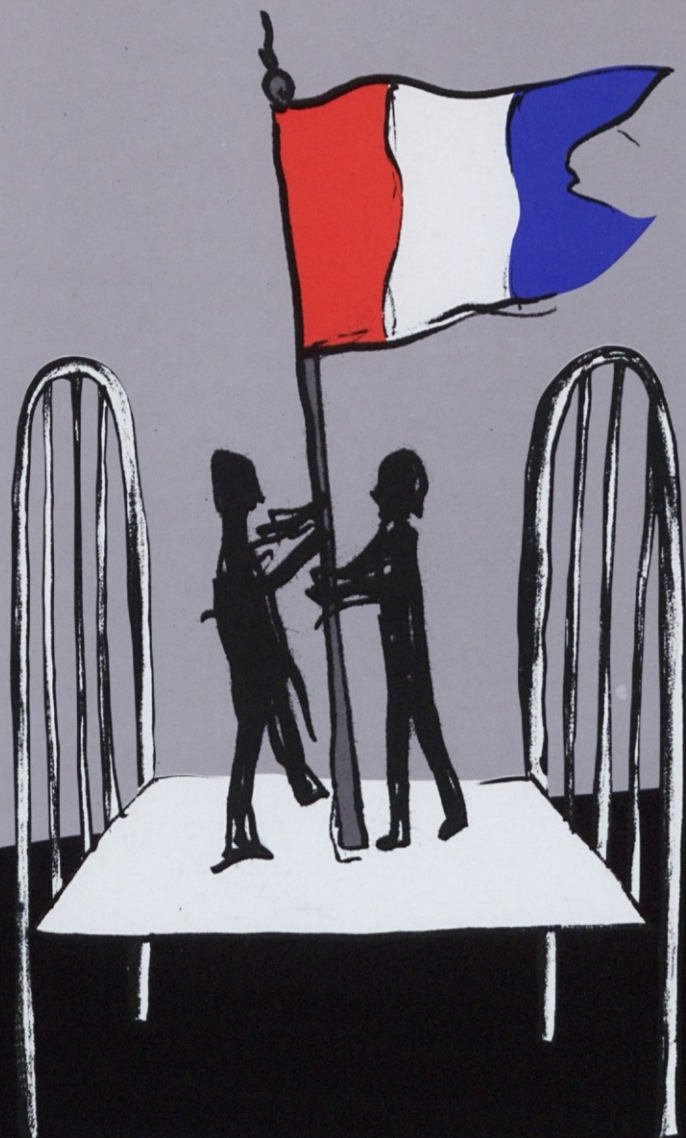

Peter Weiss

GLEDALIŠKI LIST ŠT. 2

ZASLEDOVANJE IN USMRTITEV JEAN-PAULA MARATA

v uprizoritvi igralske skupine charentonskega
zavetišča po navodilih gospoda de Sada

Kazalo

Peter Weiss in dokumentarno gledališče	4
Krištof Dovjak: Igra z glavami	5
Marat v odlomkih	15
Sade v odlomkih	19
Philippe Sollers: Sade in besedilo	23
Francoska revolucija v datumih	29
Pogovor s Tomažem Gubenškom	30
Novi člani SLG Celje	31

Peter Weiss

**Zasledovanje in usmrtitev
Jean-Paula Marata**

**v uprizoritvi igralske skupine charentonskega
zavetišča po navodilih gospoda de Sada**

**(Die Verfolgung und Ermordung Jean Paul Marats
dargestellt durch die Schauspielgruppe des Hospizes
zu Charenton unter Anleitung des Herrn de Sade)**

Skladatelj Hans-Martin Majewski*

Prevajalka Maila Golob
Prevajalec songov Pavel Oblák

Režiser Matjaž Zupančič

Glasbeni vodja in korepetitor Žarko Prinčič

Dramaturg Krištof Dovjak

Scenografka in kostumografka Janja Korun

Koreograf Damir Zlatar-Frey

Asistentka za gib Goga Stefanović-Erjavec

Premiera 25. septembra 1998

* Glasba za uvodni song Cordayjeve je vzeta iz glasbene opreme Richarda Peasleeja, besedilo je priredil Krištof Dovjak.

Oda radosti Ludwiga van Beethovna je uporabljena po zamisli Janija Kovačiča.

IGRAJO:

Marki de Sade	Janez Bermež
Jean-Paul Marat	Mario Šelih
Simonne Evrard	Tina Gorenjak, Maja Štromar, Jagoda Vajt
Charlotte Corday	Milada Kalezić
Duperret	Renato Jenček
Jacques Roux	Zvone Agrež
Kokol	Miro Podjed
Polpoch	Bojan Umek
Cucurucu	Tomaž Gubenšek
Rossignol	Anica Kumer
Napovedovalec	Barbara Vidovič
Coulmier	Stane Potisk
Coulmierjeva žena	Hana Komar
Coulmierjeva hči	Barbara Medvešček
Pacienti	Eva Škofič-Maurer, Vanja Slapar-Ljubutin, Ludvik Bagari, Simon Dobravec, Drago Kastelic, Igor Žužek
Sestre	Tina Gorenjak, Maja Štromar, Jagoda Vajt
Strežniki	Tone Cvahte, Branko Pilko, Emil Panič, Gregor Prah, Marjan Turnšek

Orkester:

Dirigent in pianist	Žarko Prinčič
Flavtist	Matjaž Albreht
Trobentač	Robert Albreht
Kitaristka	Eva Hren
Tolkalec	Gašper Peršl

Vodja predstave Sava Subotič • Šepetalka Ernestina Djordjević • Lučni mojster Izidor Korošec • Krojači Janja Sivka, Dragica Gorišek, Adi Založnik, Marija Žibret • Frizerka Maja Dušej • Odrski mojster Radovan Les • Rekviziter Franc Lukač • Garderoberki Amalija Baranović, Melita Trojar • Tehnični vodja Miran Pilko

Peter Weiss **in dokumentarno gledališče**

Peter Weiss

Peter Weiss (1916-1982) leta 1934 iz Nemčije emigrira v Prago, kjer študira umetnost. l. 1939 postane švedski državljan. Ukvarja se s filmsko režijo, slikarstvom, esejistiko in z radijsko igro, Pri njegovem proznem opusu je prisoten vpliv Joycea in Kafke ter nadrealistov, medtem ko se kot dramatik-marksist posveti angažirani dramatiki in po Brechtovem zgledu sledi zahtevam politično-angažiranega dramskega pisanja o aktualnih filozofskih, političnih, ekonomskih in družbenih vprašanjih. Skupaj z E. Piscatorjem, R. Kiphardtom, H. M. Enzensbergerjem, R. Hochhuthom in R. Nicholsom sodi med pomembnejše tvorce t. i. dokumentarnega gledališča. To gledališče kot dedič zgodovinske drame bije boj z mediji, oziroma z občim prikrojevanjem informacij in resničnih dogodkov. Dokumentarno gledališče uporablja medijem podobna sredstva (reportaže, prave dokumente), s katerimi manipulira na način bojovite montaže in s tem na sodoben način postavlja umetnost nad zgodovinopisje ter hkrati kritično presoja sedanjost. Drama v dveh dejanjih **Zasledovanje in usmrtnitev J.-P. Marata...**, napisana l. 1964, je Weissovo najuspešnejše dramsko besedilo. Vsebuje vse ključne elemente dokumentarnega gledališča. Od prve slovenske izvedbe l. 1966 v režiji Mileta Koruna (SNG Drama, Ljubljana) se je pri nas in v svetu marsikaj spremenilo. Weissova dokumentarna dramska tehnika omogoča uprizoritvi tisto besedno podlago, ki lahko v mnogočem zbistri naš pogled na sodobnost.

POMEMBNEJŠE DRAME P. WEISSA:

Die Versicherung (Zavarovanje), 1967; **Die Ermittlung** (Raziskava), 1965; **Gesang vom lusitanischen Popanz** (Pesem o luzitanskem strašilu), 1967; **Trocki im Exil** (Trocki v izgnanstvu), 1970.

Krištof Dovjak

Igra z glavami

Dejanski začetek francoske revolucije se zgodi z zapisem tretjega stanu (20. junija 1789), da se ne bo ločil in bo v "žogalnici", sredi Versaillesa, vztrajal, da s svojo večino končno izkoristi zgodovinsko priložnost in si pribori namesto glasovanja po stanovih glasovanje po glavah.

"Žogalnica", zaprt prostor, namenjen rekreaciji kralja in njegove ekskluzivne družbe, postane naenkrat novim dimenzijam odprto bojno polje. Prostor rekreacije ni več malo igrišče za dvorno spogledovanje in kavalirsko hihitanje, temveč arena, ki se napihne iz prestolnice do meja Francije in čeznje. Revolucijska igra postane krvava že s padcem Bastilje (14. julija 1789), vendar je Bastilja v primerjavi z "žoganjem", ki bo sledilo, dokaj nedolžna. Ustavna monarhija bi bila v Franciji verjetno mogoča, če bi bili najprej plemstvo, nato bogata buržoazija in duhovščina pripravljeni popustiti in se odreči privilegijem. Na nek način hazard, igra za denar, v Franciji sproži klanje.

Grozljivi trki glav, ki kaj hitro zamenjajo žoge, dandanes, ob združevanju Evrope, verjetno še vedno odmevajo v navidez nepomembnih in nevrotičnih prepričanjih o tem, kako velike naj bodo jagode in kakšna naj bo dolžina kondoma na enotnem evropskem trgu. In kot je počilo v Franciji leta 1789 zaradi ljudske zahteve po zemlji in nižji ceni pšenice in kruha, lahko počí, če razmišljamo skrajno evroskeptično, v tistem trenutku, ko bo kakšen ponosen Grk besno vstal "in dal Evropi, kar ima trdnega".

Je totalna revolucija pri nas sploh mogoča? Je pri nas Marat mogoč? Od Maratovega časnika *L'Ami du peuple* do magičnega častnikarstva - kakšen padec! Od tovariša, ki si je znal privoščiti drage egipčanske lepote, do šminkerskega pozerja na dunajskem gala plesu - še večji zdrs. Kaj lahko zapojemo? Star refren Pankrtov: Totalna revolucija za njega ni rešitev, Janez, kurbin sin, hoče samopotrditve. Je naš nesrečni Janez-Pavel, naš Jean-Paul, ki ga Weiss postavlja ob bok še bolj zagrenjenega in večnega deklasiranca Sada, tisti kurbin sin revolucije, ki ga lastne frustracije (zdravnik brez diplome, znanstvenik brez potrditve akademije) ženejo v bivanje, ki ga je pravzaprav prekrstilo, tako da njegovo ime lahko beremo kot Moja podganček. Bi ob besedici podgana že morali trepetati pred strelami božjih namestnikov, sploh če interruptusa s satanistom ne črtamo, čeprav ne gre za banalno provokacijo in zvito promocijo, kot je šlo skupini Strelnikoff.

Verjetno je Marat-Sade takšno besedilo, ki zateva, da se tudi do banalnosti, ki se dogajajo in ponujajo, opredelimo. V zvezi z banalnostmi lahko postane Weissova igra podoba procesije, katere vsebina je prvenstveno strah kot osnova evforičnega fanatizma. Strah je verjetno temeljna komponenta, ki drži fragmentar-

nost Marat-Sada skupaj. Občutje strahu prihaja na dan ne glede na to, kako razumemo charentonsko zavetišče: ali dobesedno ali v prenesenem pomenu, kot metaforo družbe/ljudi. Strah pripelje do avtomatizma, ki daje osnovni ritem krvavemu plesu. Ta osnovni ritem je sestavljen vsaj iz dveh reči: ljudskega šušljanja in dogmatizma, ki šušljanje legitimizira, ga posvoji in ga takoj zatem spremeni v orodje.

Dokumentarno gledališče, kakršno se nam ponuja z Weissovo grotesko Marat-Sade je sado-mazohistična seansa, ki ne z bičem, temveč z nohti odpira rane družbe.

Marko Pavček v eni svojih pesmi pravi:

Z vsako pesmijo me je manj, / izpraskam se v pesem.

Zgodovinska Maratova pozicija je drugačna, čeprav znotraj samotnosti enaka. Marka Pavčka bi lahko parafrazirali in rekli, da je resničnega Marata z vsakim njegovim proglasom/člankom več, z vsakim zapisom ga je več. Raste, dviguje se v vodjo množic. Je oko ljudstva. Odpira rane. Praska s peresom in nohti v revolucijo. Za ljudi postaja mučenik. Tercijalke revolucije pojejo litanije: "O cor Jésus, o cor Marat..." S Charlotte Corday postane izdrto oko ljudstva.

Weissovo dokumentarno gledališče je le navidez popolnoma neurejena dokumentacija. Strgajte besedilo pred sabo in vrzite liste v zrak. Avtisti (v te nas bo Weissov Marat-Sade na mnogih mestih moral spremeniti) so sposobni z enim samim hitrim pogledom natančno oceniti, koliko jih je padlo na tla in koliko jih je še v zraku. So pomembne številke, so pomembna dejstva, datumi (zapisega v žogalnici, 14. julij, meseci Velikega strahu, datum pobega in datum prijeteja Ludvika XVI. v Varennesu, spopad med žirondisti in jakobinci...)? Verjetno so, ampak kako dobiti iz norosti, tiste revolucijske norosti, ki se kaže v Velikem strahu, v čaščenju razuma kot najvišjega bitja, v pričeskah a la giljotina, podobo našega norega časa?

Je resnična podoba francoske revolucije, za katero zgodovinarji še

Pariški brezhlachnik

niso ugotovili, ali je to revolucija bede ali je revolucija bogastva, in ki jo delijo na institucionalno-parlamentarno, urbano-multicipialno in kmečko, samo podoba vsesplošne kurbarije, vsesplošne voljnosti žensk in moških, ki so se pripravljene odpreti/prepustiti vsemogočim fantazijam (zaradi teh stvari je deklasirani plemič de Sade revoluciji pritrdjeval).

Če se ozremo na našo bližnjo preteklost, si lahko v bistvu cinično, "briga me", oddahnemo. Vendar, se kdaj vprašamo, če nas niso totalno nategnili, ko z odmišljenimi plašnicami stopamo naprej? Kdo ve, kdo zna... Sade se smeje, hihita. Smo pač navadni državljani, nekolikanj zaspani, kot je naša Charlotte, nekolikanj besni, kot je naš rdeči duhovnik Roux. Vendar, ali moremo - mogoče bo slišati kot kruta zahteva - dvigniti nož in ubiti?

Avtističnih sposobnosti nimamo. Dokumenti pač niso na vpogled. Nekolikanj smo vsi Coulmierji, kimavčki in institucionalčki, nekolikanj smo vsi Coulmierjevi žena in hči, ki bi radi, pa ne moreta, nekolikanj smo vsi pacienti-številke, ki napolnjujejo dosjeje našega lepega zavetišča na sončni strani Alp.

Furije na pohodu na cerkev St. Roch

Smo množica mask v karnevalu. V karnevalu je obred, v obredu krutost, v krutem podoba iz zgodovine, ki se nenadoma odvije iz turbana in nemara useka kot ostra giljotina. Glava še tri sekunde živi, torej lahko misli. Kaj naj premisli petelin, simbol Francije, v svojem zadnjem, brezglavem plesu?

Groza za avtistične peteline. Ti imajo v zadnjih treh sekundah dovolj časa, da ugotovijo, koliko zrnč pšenice bi lahko še pozobali. Pšenica, njena cena, igra v francoski revoluciji veliko vlogo, in umreti z zavestjo petelina, ki bi lahko še marsikaj pokavsalo, ni lahko.

Koliko časa ima uprizoritev Weisssovega Marat-Sada, da pokaže in odpre oči? Ima sploh smisel in kako odpirati oči? Je naš pogled sploh pravi? Smo pravi prijatelji ljudstva? Je Marat krvolok ali nedolžna ovčica s kožno

boleznijo? Bi radi avanturo s Sodom? Ne, kje pa, mi nimamo teh misli, mi smo čisti.

Ogenj revolucij nas je dezinficiral, čeprav se nas dejansko nikoli ni dotaknil s svojim resnično uničujočim plamenom. Slovenci smo od nekdaj z revolucijo na varni distanci, med drugo svetovno vojno smo voljo in moč spremenili v gverilo, leta 1991 smo imeli srečo, prej smo bili Kranjci. Revolucije smo videli v filmih in gledaliških predstavah. Taras Kermauner pravi v analizi Mrakove Obločnice, ki se rojeva, da smo se sami razlagali kot zgolj nemočne hlapce. Korunova zadnja uprizoritev Hlapcev v ljubljanski Drami pa prinaša, vsaj zdi se, porogljivo retorično vprašanje: "Kako naj revolucija uspe, če imajo njene vajeti v rokah otroci?"

In zdaj je pred nami, dediči/scrkljanci revolucij, Marat, ta za nekatere zgodovinarje oče delavske zavesti, za druge hujskač in spet za tretje samo novinar, ki si razen z lastnimi krastami - nikoli ni mazal rok s krvjo. Nam je Marat, človek, ki je med drugim zagovarjal prelivanje kapelj krvi, da bi se izognili večjim potokom, pojem revolucionarja, ki je dal legitimnost ovaduštvu, temu grozljivemu spremljevalcu totalitarizmov, v katerih je nekaj kot revolucija kar trajalo in trajalo in so sinovi izdajali lastne matere, nam je ta Marat v čem podoben? Je lahko njegova dermatoza, njegovo paranoidno praskanje ekvivalent slovenske srbečice, srbečice kot manije vsesplošnega podtikanja polen?

Charentonski zavod je, kot v prologu pravi Coulmier, "tehnična pridobitev", je postor "telesne higijene". V njem so, kot nadaljuje, "zbrani vsi stanovi". Je torej ta tehnična pridobitev pridobitev neke temeljne spremembe? Mar ni ta prostor "telesne higijene" prostor tistega zbora, v katerem naj bi igrala primarno vlogo mentalna higiena? Je ta "salon" resnično skupščina ali njena groteskna podoba? V tem Coulmierjevem "salonu" osvežujočih tušev in večjih masažnih prijemov pridejo vsi do besede. Vendar so to besede brez teže, brez pomena. Roux z zavezanimi rokami zaman bruha retorične očitke: "Kdo je gospodar tržnic, / kdo zaklepa žitnice? / Kdo si je nagrabil zaklade iz gradov, / kdo sedi na zemlji, / ki naj bi bila razdeljena med nas?" Zaman vzklika: "Naj živi revolucija!"

Pank znotraj Weissove igre v igri je mogoč, družbeno dovoljen kot neka oblika kulture, zato degradiran. Njegovi glasniki so pacienti/marginalci v ozadju: "Marat, mi nočemo, da nam je živim umreti, / Marat, mi hočemo, da imamo kaj žreti, / Marat, mi nočemo v ječah dneve šteti." Niso več nevarni, so samo nepomembna uniformirana gmota.

Totalitarni sistem smo zamenjali s parlamentarno demokracijo. Dikatura enega razreda ne obstaja več. Vsi skupaj naj bi vladali. Vzvišen podij je dostopen praktično vsem. Vsakdo lahko govori, kar hoče! Coulmier s svojo napoleonsko držo, v kateri blaženo služi sistemu, je neznatno moteče orodje, ki kroti spontanost besa, nabranega v ljudeh. Vendar Coulmier ni usoden, samo skrbi za higieno sistema. Njegova družina je trio marionet.

Prava ilustracija resnične situacije, v kateri je običala demokratična družba, je, vsaj zdi se, stolni položaj in cinični smeh demiurga Sada. On je avtor Weisssove igre v igri. Vzvišen, ne samo zaradi stola na podiju, kreira dogajanje igre v igri. Je avtor sredi Coulmierjeve "družbe različnih čednosti". Pohujšljivec, hudič v plemiški osebi, filozof budoarja, resnični gospodar, gospodar zvitega nasmeška. Edina preživela/noro-nenora in najbolj fleksibilna kreatura. Obvladuje ga strah. Boji se za lastno življenje. Ve, da ga napaka lahko stane glavo, zato strah artikulira. Znotraj še večje norišnice je sposoben doseči oblast in privilegije. Njegova skrajno cinična, smehljajoča se drža ne vsebuje toliko podobe vladarja kot predvsem podobo večno neodkritih silnic, ki krojijo družbo. Spominja na naveličanega gospoda, ki se igra s teniško žogico, kajti svoje partije tenisa je že odigral (mogoče ima obrabljen komolec). Resnični Sade je moral krepko paziti, da je lahko preživel. Tudi pogrebni govor za Maratom je dejanje, ki je pomirilo njegove nasprotnike v jakobinskem taboru. V Weisssovem dokumentarnem gledališču je, skladno z resničnimi zgodovinskimi dejstvi, spet zaprt, izoliran, ker njegova amoralnost pač ne sodi na sodišče in ker se je sistem zamenjal. Kratkočasi se s pisanjem iger in navidez nekolikanj spokorjen, zaprt vase, nedostopen, izvaja osebno bilanco minulih revolucionarnih dni. Lahko bi rekli, da piše dnevnik, da se ukvarja s priljubljenim hobijem politikov na stranskem tiru.

Igro Zasledovanje in usmrnitev J.-P. Marata lahko razumemo kot Sadovo fantazmagorijo. Vse se lahko dogaja samo v njegovi glavi, nikjer drugje. Leta norišnice so pustila sledove. Normalen človek v norišnici zblazni, normalen človek v

Bankovec (assignat) iz leta 1792 z napisom "Francoska republika"

politiki postane politikant: spletkar, zarotnik. In vendar nam je Sade še najbolj simpatičen. V zapletenem sistemu norcev je edini primeren. Verjetno bi nas ne motil na oblasti. Tolerirali bi ga, takšnega kot se nam kaže v Weissovi igri. Čas revolucij in klanja je minil in to Sade s svojo igro v igri hoče povedati. Pusti se prebičati; sadist postane mazohist. Stoprocentno se obrne, zamenja nazorska stališča. Izmuzne se. Kljub karizmatični cinični drži ga lahko razumemo kot opurtunista, karierista. V tem spominja tako na sedanje kot na nekdanje oblastnike. Verjetno bi ga celo volili, četudi ga navidez nič več ne gane, četudi se navidez odreka svojim načelom, četudi - ali ravno zato ker - poudarja, kako je njegov edini svet svet imaginacije. Poseduje voljo in moč.

Sada moramo verjetno odmisлити kot filozofa budoarja, kot neprizanesljivega in drastičnega kritika človeške sprenevedavosti. Weiss nam ga ponuja prej kot podobo nečesa, v kar danes verjamemo, saj je Sade najprepričljivejši v tem, kako obvlada imaginativno. Mar se ni lepo prepustiti manipulaciji? Mar ni lep potni list predsednika vlade, ki nas pričaka v nabiralnikih in nas s pomirjajočo evropsko modrino neba prepričuje o Sloveniji kot srcu Evrope, čeprav Koprski zaliv v bistvu bolj spominja na njen anus. Ampak očitno je bolje verjeti in odmisлити to, da nekdo manipulira z nami. Kako lepo se je prepustiti hvalevrednim ljudem/mučencem, ki totalitarnega sistema psihično ne bi mogli prenesti, če jim Toto Cutugno ne bi pel Insieme.

Verjetno volimo tiste, ki nas prepričajo. Obladujejo bančništvo in medije. To vlada svetu. Je neotipljivo. Najnovejši James Bond se bori proti novinarskemu mogotcu.

Sade je tisti, ki obvladuje imaginacijo. Njegova igra v Weissovi igri je pravzaprav manipulacija z nerazsvetljenimi, neinformiranimi. Tudi če niso nori, četudi so zaprti po krivici, do informacij ne morejo priti, niso osveščeni. Sade ima v charentonskem zavetišču privilegije, ugoden položaj. Njegov Marat kljub salvi revolucionarnih manifestov, kljub nazorskemu sanjarjenju o pravičnosti in bratstvu, kljub zgodovinskosti, iz katere naj bi se prihodnje generacije nekaj naučile, nima nobene moči.

Maratov napredni, koruzniški zakon se je razblinil. Njegova Simonne, mogoče nekdanja "amazonka", izgublja svobodo in enakost. Zreducirana je na sestrsko servilnost. Z besedami, ki jih izreče Maratu: "Miruj, paziti moraš nase," postane vestalka, ki se ne ukvarja več s svetim ognjem revolucije, ampak s pogoriščem na Maratovi koži. Sade v svoji igri v igri obračuna z zgodovino: tako s tisto, ki francosko revolucijo obsoja, kot s tisto, ki jo opravičuje. Njega ne briga nič drugega kot to, kako skozi užitek individualne smrti spremeniti revolucijo v kopulacijo. Kopulacija v finalu Weissove igre v igri je verjetno metafora tistega večno ponavljajočega se trenutka, v katerem se "pridobitve revolucije" sunkovito izničijo. Banalen in žalosten je primer, kam naj gre delavec s tremi otroki na dopust, še

bolj banalno in žalostno je to, da trenutno na Slovenskem ni "sekcije", ki bi mu dopust lahko omogočila.

Weissovega Sada, "režiserja in rezonerja" - tako ga imenuje coulmierjevska kritika J. Vidmarja ob slovenski prvi izvedbi Marat-Sada l. 1966, ki je branila tedanji sistem tako, kot bomo mi branili vstop v Evropo -, lahko razumemo kot arbitra, ki spretno ponudi ljudstvu navidežno resničnost. Njegova filozofija budonarja je v današnjem svetu izgubila šarm. Nič več nas ne šokira. Sadov šarm je zamenjala množična produkcija pornografskih videokaset, ki nima vloge stimulansa erotične popestritve, kot bi pričakovali, ampak je plastično pomagalice, ki potencialnega revolucionarja prežgečka samo do apatije. Kapitalizem je spreten trgovec z drogo.

Konflikta v Weissovi igri kot da ni. V igri v igri namreč vsi trije, Marat, Sade, Roux, vidijo revolucijo in ljudstvo v njej podobno, samo interpretirajo jo različno. So predstavniki treh stanov: plemstva (Sade), duhovščine (Roux), meščanstva (Marat). So predstavniki nesoglasja. Če je konflikt, potem je kvečjemu med Sadom in Coulmierjem. Coulmier je tako klavrna figura aparatčika, da ga Sade

ignorira. Coulmier je povzpethnik, Sade plemič. Sade s Coulmierjem niti ne manipulira. Sadu gre izključno za svet imaginacije in individualizacije. Njegovo razočaranje nad revolucijo je cinizem brez primere: razočaran je, ker množične usmrtitve ne pričarajo več tistega užitka, kot ga je sprožilo razčetrverjenje Damiensa, atentatorja na Ludvika XV. Zaradi te kolektivnosti, ki užitku jemlje primat, se Sade odreče revoluciji. Zapre se v svoj podrsavajoči korak, ki se ne zmeni za nikogar več. Ve, da družbeno soglasje ni mogoče. Vendar, ali je res tako? Se Sade v Weissovi igri odreče svojemu temeljnemu principu: "Kadar sem pisal o krvoločnostih, tedaj sem vse te krvoločnosti pretrpeval." Vse imaginativno je torej preskusil na občutljivi koži svojega čustvovanja/

Angleška karikatura, ki prikazuje ekstreme revolucije

čutnosti. V charentonskem zavetišču ima te svoje ponotranjenosti dovolj. Od tega trenutka Weissov Marat-Sade ne vsebuje več igre v igri, zdi se, da gre samo za igro, ki prikazuje manipulatorjevo uresničevanje cilja.

Weissovo dokumentarno gledališče s fragmenti resničnih dogodkov prinaša pesniške kvalitete. Marat-Sade je, skupaj z zgodovinsko interpretacijo Maratove vloge v revoluciji, metafora triumfa močnejšega nad šibkejšim. Weiss z Marat-Sadom razkrinka pravega diktatorja, ki znotraj charentonskega zavetišča uvaja gospodstvo. Bolniki so zares bolniki v prenesenem pomenu. Sade uprizarja igro zaradi enega samega namena: še enkrat podoživeti užitek, ki ga je bil deležen ob Damiensovem razčetverjenju. Bolniki, ki igrajo dokumentarni zapis minulih revolucionarnih časov, so orodje za zadovoljevanje njegove individualnosti. Revolucija ga je razočarala. Sade šele ob divjem, s sovraštvom in sladostrastjem spačnem obrazu Charlotte Corday doživi svoj vrhunec. Umor, dejanski in ne zaigrani, je mogoč. Depresivna bolnica ga lahko brez ovir izvrši že samo zaradi tega, da gre lahko spat. Marat-Sada lahko opredelimo tudi kot igro, ki se zavzema za pravice duševno bolnih in kaže ignorantstvo vladajočih struktur do človeške zahteve po tem, da morajo biti tudi drugačni enakopravni. Zdi se, da Sade ravno to drugačnost perfidno izkoristi, ne samo na ravni diktatorja, temveč tudi na ravni, ko se nam kaže kot igralec znotraj svoje igre v igri, ko se filozof skeptik in kritik individualist samo še roga stvarnosti. Zdi se, da ima Sade peklenški načrt. Marat, ki se je revoluciji zapisal s peresom, je tisti, ki mu zakliče: "S peresom ne boš strmoglavil nobene / ureditve / naj se še tako trudimo novo zgrabiti / pa se novo šele sproti rojeva sredi / nerodnih dejanj." Sade je korak pred njim. Mar ne zruši Coulmierjevega salona s peresom? Mar ne spremeni revolucije v kopulacijo s peresom?

V Sadovi igri v igri pride na površje naivnost revolucionarja Marata, ki se bori za prostor drugačnosti, za utopično kategorijo bratstva. Marat, stisnjen v banjo, po Pavčkovu spraskan v sanjsko revolucijo, zaide. Dejansko ga je z vsako besedo manj. Zahteve ljudstva: "Marat, nam še znaš razveselit to noč, / ki v njej spoznat nam ničesar ni moč," ga pritisnejo ob zid. Kljub blodnjam, paranoji in otroškim travmam pa vztraja pri svojih principih. Temelnjega nasprotja s Sadom, ki se pokaže izključno v drugačnem pristopanju k revoluciji, ni sposoben obrniti v svoj prid. Marat je tisti, ki hoče ljudstvu odpreti oči, Sade je tisti, ki jih pusti drveti v noč. Marat verjame v ljudstvo, Sade se požvižga na narod. Marat sanja o novem proglasu za ljudstvo, Sade izkorišča psihologijo množic. Banalni vzvodi ljudske revolucionarnosti, napolnjeni z avtodestruktivnimi elementi, so tista osnova, na kateri bo Sade lahko zgradil svoj projekt. Sade lahko izreče:

"Če sem obsojen na propad,
hočem iz njega iztisniti,
kar mu lahko iztisnem iz svojih moči."

Vprašanje je, katera pozicija je bolj poštena, Sadova ali Maratova?

Marat in Sade sta si podobna. Oba sta človeka salona, blaziranca. Z revolucijo si nista umazala rok. Sta radikalna.

Oba potrebujeta ljudstvo. Vendar Marat, ki mu gre za temeljno družbeno spremembo, zaradi česar zagovarja takšnega diktatorja, ki bo znal v kriznih razmerah pravilno krmariti med Skilo in Haribdo, nasede na kožnih izpuščajih. Ljudstvo preprosto ni pripravljeno. Marat je petelin, ki je stoletje prezgodaj zapel. Prepuščen na milost in nemilost zgodovini se pusti zaklati.

Zakol poudarja Weissova metaforičnost, kljub zgodovinski resničnosti atentatorke Charlote Corday, z njeno somnambulnostjo. Zaspanost, nesposobnost gle-

Prvi žrtvi francoske revolucije: De Launay, guverner Bastilje in Foulon, finančni upravitelj

danja naprej, sfanatiziranost, ki jo pri-
naša deviška nedotaknjenost, je temeljna pomenljivost igre Marat-Sade. Kontrarevolucionarna vojska iz Normandije nikoli ne pride do Pariza. Virgo intacta, ki jo Sade servira Maratu kot seksualno eros-thanatos poslastico, pride, gnana z romarsko discipliniranostjo. Njena akcija zaslepljenke je tisto, kar je najnevarnejše. Ona je podoba najbolj zmanipuliranega človeka. Je nevarnejša od Sada, Marata ali Rouxa. Ni človek dialoga. V njeno devištvo je penetrirala Maratovska logika: bolje, da ubijem enega, kot da eden pobije tisoč ljudi. Njena deviška ročica je nadgradnja Maratove

skribomanske roke in na simbolni ravni spremeni tok zgodovine.

Revolucija s svojo funkcijo očiščevanja, osveževanja, je obsojena počakati v šobah tušev, da bo lahko kasneje s še večjo krutostjo in uničevalno močjo pod pritiskom planila na dan.

Weissova dokumentarna igra prepriča z groteskno slikovitostjo kontrasta med množičnostjo in individualnostjo. Sade pravi: "Marat / te ječe notranjosti / so hujše kakor najgloblje kamnite celice / in dokler se ne bodo odprle / je ves naš upor / le jetniška vstaja / ki jo zadušijo s podkupljenimi sojetniki."

Noben obraz se ne more nikjer skriti. Vsak po svoje predstavlja privit ventil, ki ga bo zdaj zdaj razneslo. Svareče šumljanje posameznikov se združuje v bučeče kolektivno sikanje. Z energijo nabite molekule, ki častijo kult Razuma, tvorijo neukrotljivo procesijo, ki dviga žive mučenike. Ne lesenih, ne kamnitih, ne plastičnih madon ni. Vse je iz mesa in krvi. Paciente, mišičaste sestre z rožnimi venci, štiri pevce, napovedovalca-harlekina, ki je enkrat za ljudstvo, enkrat proti

njemu, lahko razumemo kot groteskne podobe tistega zgodovinarja devetnajstega stoletja, ki je v številnih na novo porajajočih se kultih revolucije videlo le orgije v organizaciji prostitutk. Alegorično predstavljajo celotno tedanjo družbo. Tako je, na primer, Rossignol, ki predstavlja Marianne in nosi trikoloro, lahko prostitutka ali pa tista pastirica, ki so jo kontrarevolucionarni vojaki posilili in umorili in je postala hčerka ljudstva, ki so ji še do začetka dvajsetega stoletja postavljali kapele.

Kaotičnosti dolgega revolucionarnega obdobja francoske revolucije, v katerem nihče ni mogel natančno vedeti, kdo pije, kdo plača, se z motivom neizpolnjenega ljubezenskega hrepenenja pridruži erotomanski Duperret, ki je smešen in pretresljiv. Kaj naj počne gizdalin v krvavih časih z ljubeznijo in nerodnim klobukom? Vsa njegova akcija je dejansko "incroyable". Njegov svet je tudi imaginativen, vendar pošten.

Coulmierjeva družina, nekakšni nouveaux riches, z atijem, ki kima novemu sistemu, z gospo in hčerko, je verjetno še ena od bistvenih zelo izpostavljenih podob znotraj Marat-Sada. S svojimi intervencijami in statičnostjo predstavljajo karieri- zem. Coulmierjeva hči "se ne more več zogat". Stati mora v službi sistema.

Fragmenti Weissovega Marat-Sada, združeni v kompaktno enoto, predstavljajo revolucijsko dogajanje, maškarado, orgijo. Kakorkoli jo že imenujemo, igra prinaša kaotično vzdušje revolucije. Pri tem najbolj izpostavlja konflikt znotraj revolucionarnega meščanstva, ki je pripeljal do ločitve na žirondiste in jakobince in priča o številnih vzvodih, ki vodijo v klanje.

Weissov Marat-Sade uspe med ruševinami nekega zidu preteklosti zgrabiti zidake z zgodovini zvestimi zapisi. Vsebine in sporočila grafitne narave so vkompornirani v dramski kolos, ki s Sadom, razumljenim kot magom manipuliranja, predstavlja podobo nihilističnega sveta. V njem lahko človek ob vseh resnicah, ki so zrelativizirane, sam odloča o tem, kakšno si bo izbral. Zgodovina je ena od teh relativnih resnic. Vsak jo lahko spodbija. Dediči jakobincev pišejo svojo, dediči žirondistov svojo. Mi svojo. Sade v igri v igri piše svojo. Njegova resničnost ni imaginacija, temveč svobodna, individualna odločitev za neko resnico. Sadova je oplojena s slo po oblasti. Je megalomanska apoteoza in uresničenje užitka v žogalnici tisočerih med seboj zaletavajočih se in obtolčenih žogic - avtističnih resnic. Te žogice nekomu prinesejo točke, drugemu ne. Marat zaman govori:

"In zdaj smo spet tam / da obešamo na zajamčene človečanske pravice / sveto pravico obogatitve / in slišimo kaj se iz tega izcimi / prost in enakopraven se naj vsak zdaj bori / po bratovsko in z enakovrednim orožjem / vsak zase spet bogati / mož proti možu skupina proti skupini / veselo med seboj izkoriščajoč se / vidijo pred seboj razcvet / razcvet trgovine razcvet industrije / edinstven razmah / v njihovih očeh / je revolucija že dobljena / v resnici pa smo bolj ko kdaj prej / daleč od našega cilja."

Igra se nadaljuje.

Marat v odlomkih

Pri petih letih sem si želel biti ravnatelj šole, pri petnajstih profesor, pri osemnajstih avtor, pri dvajsetih genialen ustvarjalec, danes pa si želim le, da bi se mogel žrtvovati v slavo domovine.

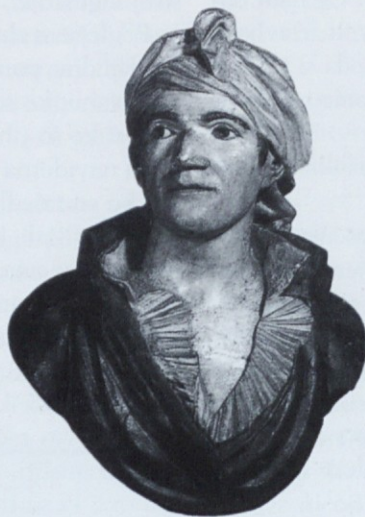
Maratove ambicije, korespondenca

Že ob rojstvu sem imel tankočutno dušo ... Ničesar nisem storil, da bi uničil ali spremenil ta svoj dar, nasprotno, trudil sem se, da bi ga še bolj razvil. [...] Torej je zločin, zahtevati petsto glav zločincev, da bi tako obvaroval petsto tisoč nedolžnih? Ali ni takšna računica modra in človekoljubna poteza? [...] Naj torej preberejo spise, ki sem jih izdal ob začetku Revolucije: Daritev domovini, Načrt Ustave, Osnutek kazenskega zakonodaje in prvih sto števil Prijatelja ljudstva, potlej pa naj razložijo, v katerem delu, ki slove po modrosti in filozofiji, morejo najti več prizanesljivosti, previdnosti, zmernosti, človekoljubja, svobode in pravice.

Journal de la République, 14. januarja 1793

Kako strašna je naša usoda! Nebo se nenehno temni nad nami in danes smo celo ob upanje, ki za vas nima vrednosti. Nam bo vaše srce vedno nenaklonjeno? Očetje Domovine, zasegli ste lastnino ubogih, da bi izplačali pogoltne dvorja-

ne, kraljičine ljubljence, prejemnike kraljeve podpore, oderuhe, odiralce, poneverjevalce, plenilce, zapravljaljivce, pijavke, ki zažirajo državo, in ni vam bilo dovolj, da ste nas prepustili tej strašni tragediji, zdaj nam jemljete naše pravice, da bi nas kaznovali za zločine, ki so jih zagrešili drugi, in za barbarskost usode. Se moramo res izkazati s svojimi uslugami, da bi se ognili zatiranju? Spomnite se vi-

Maratov doprsni kip

harnih trenutkov, ko smo tekli k orožju, da bi odbili kri prelivajoče legije, premagali despotstvo in rešili domovino, ki bi skoraj podlegla. Bili smo povsod, kamor nas je klicala nevarnost, pripravljeni prelivati svojo kri za vašo obrambo. In vendar smo tri mesece sami nosili težko breme, dan za dnem prepuščeni soncu, lakoti in žeji, medtem ko so se bogati skrivali pod zemljo, in na plano so

stopili šele, ko je bilo krize konec. Tedaj so prevzeli poveljstvo in vsa častna ter vplivna mesta. Tako smo se žrtvovali za vas, danes pa za ceno svoje žrtve nimamo niti te tolažbe, da bi nas imenovali člane države, ki smo jo rešili!

L'Ami du peuple, 30. junija 1790

Javno mnenje se preveč obrača proti privilegiranim stanovom. Prišlo je do zagona in zakonodajalci bodo šli do konca. Posrečilo se jim bo zrušiti gotsko utrdbo

fevdalizma, vendar bo to tudi vse, kar bo dosegli.

Kritika Revolucije v L'Ami du peuple

Očetje naroda! Ljubljenci sreče ste: danes nismo zahtevali, da delite svoje bogastvo z nami, dobrine, ki jih je nebo podelilo vsem ljudem. Spoznajte, kako velika je naša zmernost, in v lastno korist za nekaj trenutkov pozabite na svoje dostojanstvo, iztrgajte se za nekaj trenutkov sladkim sanjam o vaši pomembnosti in preračunajte, kako strašne posledice ima lahko vaša nepremišljenost. Če nam boste zaradi naše revščine zavrnili državljanске pravice, se morate bati, da si jih bomo pridobili tako, da vas bomo rešili odvečnega bogastva.

L'Ami du peuple, 18. novembra 1789

Poglejte si narodno skupščino: v njej zasedajo predstavniki ukinjenih privilegiranih stanov: vitezi, ki so se vedno pripravljene postaviti ob prestol kakega tirana, spotike vredni duhovni, ki so se zredili od premoženja revnih, pristranski sodniki, trgovci s krivicami, večne klepetulje, ljubitelji pravdaštva; vsak trenutek dneva preklinjajo Revolucijo in svobodo ...

Ko so izvedeli za vašo vstajo, je strahopetce zgrabila groza in pogreznili so se v mračen molk; dokler jih bo groza trdno stiskala, bodo krotko sledili vaši volji in mudilo se jim bo, da bi se sami odpovedali svojemu tiranstvu. Zdrobili bodo vaše najtežje verige in zdelo se bo, da si prizadevajo le za vašo srečo. Toda brž ko bo nevihte konec, se bodo vrnili k svojim prejšnjim namenom; poskusili se bodo vr-

niti na prejšnjo pot in spretno bodo nasprotovali slovesnim dekretom, ki naj bi za vedno posvetili vaše neodtujljive pravice ...

V vojnem stanju, ki nas je zajelo, lahko le ljudstvo, nizko ljudstvo, ki ga tako zaničujejo in je tako malo zaničevanja vredno,¹ naredi vtis na sovražnike Revolucije in jih prisili, da opravijo svojo dolžnost, jih prisili v molk, jih poniža do zdravilne groze, ki je nujna, da bi v celoti uredili veliko delo Ustave, da bi modro preuredili Državo in spravili novi politični stroj v gibanje.

Poglejte si državne uslužbenke, poštenke, vljudne, ponižne moške, ki so se plazili pred vami, ko so potrebovali vaše glasove, brž ko so jih enkrat dobili, pa je njihova navidezna ponižnost izginila, in takoj ko so zasedli kakšno službo, smo jih že lahko slišali, kako državljane, ki so bili še ravnokar suvereno ljudstvo in so se jim prilizovali, zmerjajo s sodrgo, drhaljo, lopovi in *brezhlačniki* [sans-culottes]. Če so se vam enaki, ki jih je vaša volja povzdignila na visoka mesta, tako hitro spozabili in vas začeli zasramovati, kako si morete misliti, da se bodo privilegirani stanovi, ki so toliko stoletij uživali vaše spoštovanje in občudovanje, ki so bili tako dolgo vajeni, da so vas slepili z bliščem svojega sijaja in dostojanstvenosti, ljudje, ki so vse življenje uživali pravico, da so bili ošabni in oholi, kako si morete misliti, da se bodo odpovedali vsemu temu, da bi vam postali enaki, in da bodo hkrati postali pravični, skromni, ponižni, naklonjeni ljudem in zakonom, ki jih bodo vedno kvečjemu tlačili z nogami? Kako se lahko pretvarjate, da bodo ljud-

¹ To je edini del naroda, ki je resnično zdrav, edini, ki resnično ceni svobodo in si želi javno dobro; množice vseh drugih razredov so pokvarjene in med njimi je le nekaj častnih izjem. (*Maratova opomba*)

je, ki so polni prezira do ljudstva, ljudje, ki so se posvečali le temu, da bi ljudstvo čim bolj dali občutiti lastno vzvišenost, ljudje, ki so se sramovali tega, da imajo enake potrebe kakor ljudstvo, da dihajo isti zrak in molijo k istemu Bogu, da bodo ti ljudje prostovoljno dopustili, da bi izgubili vse svoje prednosti, da bodo mirno trpeli, da bi morali deliti svojo oblast, svoje službe, svoje naslove in svoje časti, da se bodo strinjali, da ne bi imeli nobene predprave več in da bi bili poslej na isti stopnji z ljudstvom? Kako si morete misliti, da se bodo visokostni dvorjani, baroni, grofje, markizi, knezi in maršali Francije kdaj imeli za enake z mizarji, zidarji, čevljarji, nosači vode in lastnimi lakaji?

L'Ami du peuple, 9.–10. julija 1792

Ljubezen do svobode je odvisna od ljubezni do ugodja, do stvarnih dobrin. Krščanstvo pa nas vodi stran od teh dobrin ... Prevzame nas nova domovina, da svoji tukajšnji domovini ne pripadamo več ...

Le journal de République française,
27. januar 1793

Karikatura, ki predstavlja Napoleona kot hudičevega otroka

Ne, spoštovati moramo le modre zakone, uklanjati se moramo le pravičnim zakonom. Ta zdrava doktrina je rešila narod 12., 13. in 14. julija, rešila ga je 5. in 6. oktobra. Francijo bo rešila tudi 18. aprila: rešila jo je, ko je dala prebivalcem Marseilla orožje proti kontrarevolucionarnem jugu, in v naših kolonijah bo podelila zmago človečnosti.

Ne, nikakor se ne bom nehal upirati praznovernemu spoštovanju zakonov ... Parižani! ... Kako dolgo boste mirno prenašali zakone, ki vas ponižujejo in vas silijo v obup?

L'Ami du peuple, 25. aprila 1792

Slepi in strahopetni državljani ... Boste potomcem zapustili le svoje verige, svojo podložnost, sramoto, nečastnost, Parižani? ... Prezaupljivi državljani, ječim ob vaši zaslepljenosti ... Torej nikoli ne razmišljate? ... Parižani! Lahki, šibki, malodušni možje ... možje, ki nimate ne razuma, ne načrta, ne načel, ki imate raje spretnega prilizovalca kakor strogega svetovalca ... Naučite se česa iz svojih nesreč, strahopetno in neumno ljudstvo ... Parižani, strahopetci in podkupljivci.

L'Ami du peuple, nagovor Parižanom

V vseh deželah, kjer pravice ljudstva niso le prazne postavke, bleščeče shranjene v kakšni deklaraciji, bi oropali nekaj trgovin in pri njihovih vratih obesili dobičkarje. To bi hitro odpravilo zlorabe, ki so spravile pet milijonov ljudi v obup in ženejo tisoče v bedo!

Le Publiciste, 24. februarja 1793

Izbral in prevedel
Jan Jona Javoršek

"Ponujam vam velike ideje: poslušali jih boste, premišljevali boste o njih, čeprav vam vse ne ugajajo, jih bo vsaj nekaj ostalo. V nečem bom pripomogel k napredku razsvetljenstva in zadovoljen bom s tem. Ne skrivam, da mi je hudo, ko vidim, kako počasi poskušamo priti do cilja, skrbi me, ker čutim, da smo tik pred tem, da ga še enkrat zgrešimo. Ali mislite, da bomo ta cilj dosegli, ko nam bodo dali zakone? Nikar si ne predstavljajte tega! Kaj bi počeli z zakoni brez religije? Potrebujemo kult, kult za značaj republikanca, ki je daleč od tega, da bi bil spet tak kot v starem Rimu. V stoletju, ko smo tudi prepričani, da mora religija sloneti na morali, in ne morala na religiji, potrebujemo religijo, ki se mora skladati z moralom, ki naj bo njeno nadaljevanje in ki jo more in mora s poviševanjem duše vedno vzdrževati na stopnji dragocene svobode, ki je zanjo dandanašnji edini idol." /.../

/.../ "Ali niso bili v otroštvu Krščanske cerkve duhovniki to, kar so danes? Vidite, kam smo prišli: kdo pa jih je pripeljal sem? Ali niso bila to sredstva, ki jim jih je nudila vera? Torej, če je ne prepoveste popolnoma, te vere, bodo tisti, ki jo označajo in ki imajo še vedno enaka sredstva, kmalu prišli do istih ciljev." /.../

/.../ Ali lahko verjeto mislite, da bi se pustil prebičati mnenju človeka, ki bi ga bil ravnokar zagledal pri nogah bedastega Jezusovega duhovnika? Ne, seveda ne! Ta

vedno malovredni človek se bo v svojih nizkotnih namerah vedno držal grozot starega režima; kakor hitro se je lahko podvrgel neumnostim neke plehke vere, kot jo mi po neumnosti priznavamo, mi ne sme več diktirati zakonov in me poučevati; zame je samo še suženj predsodkov in praznoverja. /.../

/.../ Ali bomo v čistem teizmu našli več spodbud za veličino in za povzdignjenost? Ali bo usvojitev utvare, ki bo s tem, da bo naši dala ravno toliko energije, kot je potrebujemo za republikanske vrline, človeka pripeljala do tega, da bo te vrline vzljubil in jih izvajal? Nikar si ne mislimo tega, zdaj smo se že streznili in zdaj je ateizem edini sistem. /.../

/.../ Imejmo dobre zakone in bomo lahko shajali brez vere. Toda narod vero potrebuje, pravijo, razvedri ga, brzda ga. Hvala bogu! V tem primeru nam torej le dajte vero, ki je primerna za svobodne ljudi. Vrnite nam poganške bogove. /.../

/.../ Ah, verjemite, državljani, tistega, ki ga dejanski meč pravice ne ustavi, ne bo ustavil niti moralni strah pred mukami v peklu, iz katerih se že od otroštva norčuje. Skratka, naš teizem je povzročil že veliko hudodelstev, nikoli pa ni nobenega preprečil. /.../

/.../ Če boste resnice podprli s krščanskimi izmišljotinami, kot ste to včasih noro počeli, bodo vaši učenci, takoj ko bo-

* (Odlomki so iz spisa Francozi, še malo se potrudite, pa boste postali republikanci, ki je del Sadove Filozofije iz budoarja)

do spoznali majavost temeljev, podrli zgradbo in bodo postali faloti samo zato, ker bodo mislili, da jim je religija, ki so jo porušili to preprečevala. Če pa jim boste, nasprotno, dali čutiti, da je krepost potrebna samo zato, ker je od nje odvisna njihova osebna sreča, bodo poštenjaki iz sebičnosti, ta zakon, ki vlada vsem ljudem, pa bo najbolj zanesljiv od vseh. /.../

/.../ Če je na svetu kaj nenavadnega, so to ljudje, ki ne poznajo svega boga in tega, kar ta bog lahko zahteva, saj po njihovem omejenem mišljenju hoče odločati o naravi tega, kar zadovoljuje smešno prikazen njihove domišljije. Zato ne bi smeli brezbrizno dovoliti vseh kultov, za katere hočem, da se omejimo nanje, želel bi, da bi se jim lahko odkrito smejali ali se norčevali iz vseh, zato da bi bili videti ljudje, zbrani v kakršnekoli svetišču pri molitvi Večnega po mili volji, kot komedijanti v gledališču, kamor se gre lahko vsak smejat njihovi igri. Če religij ne boste obravnavali s tega stališča, bodo spet postale resne, videti bodo pomembne, kmalu bodo branile svoje mnenje, in kakor hitro se bomo začeli prepirati o religijah, se bomo tudi že borili zanje... /.../

/.../ Strinjali se boste namreč, da bi bil brutalen absurd, če bi hoteli predpisati

univerzalne zakone. Ta postopek bi bil tako smešen, kot bi bil smešen general vojске, ki bi hotel, da bi bili vsi njegovi vojniki oblečeni v uniforme iste velikosti. Strašna krivica je, da zahtevamo od ljudi z neenakimi značaji, da se podredijo enakim zakonom: kar velja za enega, nikakor ne velja za drugega. /.../

/.../ Skratka, smrtno kazen morajo ukiniti, kajti ni slabše računice, kot da umorimo človeka zato, ker je umoril drugega, saj iz tega postopka očitno sledi, da imamo nenadoma dva človeka manj in da je taka matematika domaća samo rabljem in imbecilom. /.../

MAN RAY, *Portret Markiza de Sade*

/.../ Bog ne zadeni, da bi hotel napadati ali izpodbijati zapriseženo spoštovanje lastnine, ki ga je izrekel narod, toda dovolite mi nekaj misli o krivičnosti te prisega. Kakšen je smisel zaprisege, ki jo izrečejo vsi posamezniki nekega naroda? Ali ni smisel, da vzdržujemo popolno enakost med državljani, da jih vse enako podredimo zakonu, ki ščiti lastnino vseh? No, zdaj pa vas vprašam, ali je čisto pravičen zakon, ki tistemu, ki nima nič, ukazuje, da spoštuje tistega, ki ima vse? Kakšen je smisel družbene pogodbe? Ali ni v tem, da odstopimo malo svoje svobode in lastnine zato, da bi zagotovili in vzdrževali to, kar imamo eni in drugi? /.../

/.../ Človek rad ukazuje in je rad ubogan, rad se obdaja s sužnji, ki so prisiljeni, da ga zadovoljijo, in vsakič, ko človeku ne boste omogočili, da bi lahko na skrivaj dal duška svojemu despotizmu, ki mu ga je narava vsadila globoko v srce, se bo znašal nad ljudmi, ki ga obdajajo, in bo motil vladavino. Če se hočete izogniti tej nevarnosti, dovolite tiranskim željam prosto pot, saj človeka neprestano mučijo proti njegovi volji; ker bo zadovoljen, da lahko uveljavi svojo malo prevlado sredi harema iko-glanov in sultank, ki ste mu jih priskrbeli in ponudili za njegov denar, bo odšel zadovoljen in brez želja, da bi motil vladavino, saj mu ta tako ustrežljivo nudi vse možnosti za razuzdanost. /.../

/.../ Vsi moški imajo torej enako pravico, da uživajo pri vseh ženskah, torej ni nobenega moškega, ki bi si po zakonih narave ustvaril edinstveno in zasebno pravico do ene ženske. Zakon, ki bi ženske prisilil, da se bodo prostituirale, kolikor bomo hoteli v javnih hišah, o katerih smo ravnokar govorili, in ki jih bo v to prisilil, če se bodo branile, ki jih bo kaznoval, če bodo odpovedale, tak zakon je torej najbolj izenačujoč in proti njemu ne bi smelo biti nobenega upravi-

čenega in pravičnega ugovora. /.../

/.../ Torej bodo hiše, namenjene razvratu žensk, tako kot moške hiše, pod varstvom vladavine. Tam jim bodo na razpolago vsi, ki si jih bodo zaželele, enega in drugega spola in bolj ko bodo obiskovale hiše, bolj bodo spoštovane. Nič ni bolj primitivno in smešno, kot če povezujemo čast in krepkost žensk z njihovim upiranjem

željam, ki so jih dobile od narave in ki neprestano vzbujajo tiste, ki so tako neumni, da jih ovsojajo. Že od ranega otroštva, osvobojena očetovskih vezi, in ker ji ne bo treba ničesar hraniti za poroko (ki jo bodo modri zakoni, kot si želim, ukinili), nad predsodki, ki so nekoč utesnjevali njen spol, se bo torej lahko v teh hišah predajala vsemu, kar ji bo njen tempera-

Domoljubni duhovnik iskreno daje državljansko prisego

ment narekoval. Sprejeta bo s spoštovanjem, popolnoma zadoščena in ko se bo vrnila v družbo, bo lahko sproščeno, javno govorila o užitkih, ki jih je izkusila, tako kot danes govorimo o plesu ali o sprehodu. /.../

/.../ Ali je incest nevarnejši? Seveda ne, krha družinske vezi in zato državljanom povečuje ljubezen do domovine. /.../

/.../ Ali si lahko predstavljamo, da bi nam narava omogočala zločin, ki bi jo žalil? Ali je mogoče, da dopušča, da ljudje zatirajo svoje užitke in s tem postajajo močnejši od nje? Nezaslišano, v kakšno brezno nesmislov pademo, kadar nam luč razuma odreče svojo pomoč! Bodimo torej prepričani, da je enako preprosto uživati v ženski na tak ali drugačen način, da je popolnoma vseeno, ali se naslajamo z deklico ali z dečkom, in da, kakor hitro je ta užitek stalen, ne moremo imeti v sebi drugih naglenj kot tista, ki nam jih je dala narava; ta je pač preveč modra in preveč dosledna, da bi v nas dala nekaj, kar bi jo lahko žalilo. /.../

/.../ Ali je v politiki umor zločin? Ne, in kar priznajmo, da je to žal samo eno od največjih gibal politike. Ni mar Rim postal gospodar sveta zaradi neprestanega morjenja? Ali ni Francija danes svobodna zaradi neprestanega morjenja? Pri tem ni treba opozarjati, da ne govorimo o ubijanju med vojno in o strahotah, ki so jih zagrešili puntarji in dezorganizatorji; samo spomniti je treba nanje, in že vzbudijo splošno grozo in zgražanje. Samo tista človeška znanost potrebuje, da jo pod-

pira ubijanje, ki hoče varati, ki ima za edini cilj povečevanje svojega naroda na račun drugega. Ali so vojne, edini sad te primitivne politike, kaj drugega kot sredstvo, s katerim se hrani, krepi, širi? In kaj drugega je vojna kot znanost uničevanja? Čudna je slepota človeka, ki javno uči umetnost ubijanja, ki nagraduje tistega, ki mu to najbolje uspeva, in kaznuje tistega, ki se je iz osebnega razloga znebil

sovražnika. Ali ni že čas, da popravimo tako usodno zmoto? /.../

/.../ Skratka, umor je često potrebna grozota, nikoli pa zločin, in ga moramo v republikanski Državi tolerirati. Dokazal sem, da je ves svet delal enako. Toda ali moramo umor kaznovati s smrtjo? Tisti, ki bodo razrešili sledečo dilemo, bodo odgovorili na vprašanje: Ali je umor

zločin ali ne? Če ni, zakaj delamo zakone, ki ga kaznujejo? In če je zločin, iz kakšne primitivne in neumne nedoslednosti ga kaznujete z enakim zločinom. /.../

/.../ Izdajmo malo zakonov, a ti naj bodo dobri. Nočemo pomnožiti zavor, le tiste, ki jih uporabljamo, bi radi naredili nuničljive. Naj od nas izdani zakoni prinesejo državljanu mir, srečo in razcvet re-

*Aristokratski duhovnik
beži pred državljansko prisego*

publike. Toda Francozi, potem ko boste pregnali sovražnika s svoje zemlje, ne bi želel, da bi vas navdušenje nad širjenjem vaših principov zaneslo predaleč: na konec sveta jih boste lahko ponesli samo z ognjem in mečem. Preden pa začnete uresničevati te odločitve, se spomnite, kako žalostno so končali križarski pohodi. Ko bo pregnani sovražnik na drugem bregu Rena, ostanite za svojo mejo in ostanite doma, ubogajte me. Oživite trgovin-

no, vrnite trgovinam polet in možnosti za razvoj; naj spet zacveti umetnost, pospešujte poljedelstvo, ki je v taki vladavini, kot je vaša, potrebno in tako, da brez tuje pomoči lahko vsem nudi vse; pustite, naj se evropski prestoli sami zrušijo: vaš vzgled in naš uspeh jih bodo kmalu prekucnili, ne da bi se vam bilo treba vmešavati. /.../

Prevedla Jožica Pirc

Revolucionarni razglas: nedeljiva enotnost republike, svoboda, enakost, bratstvo - ali smrt

Vprašanje, ki se nam postavlja ob na videz nedostopnem Sadovem imenu, bi lahko povzeli takole: kako je mogoče, da Sadova besedila v naši družbi in kulturi ne obstajajo *kot besedila*? Zakaj družba in kultura trdovratno vidita v fikciji, v vrsti njegovih romanov in spisov nekaj tako grozečega, da je lahko vzrok vsega tega le neka resničnost — resničnost, ki mora biti zaradi znamenja okultnega, ki ga nosi, vsekakor svéta resničnost?

Kako je mogoče, da je to orjaško, skladno, podrobno besedilo, delo, ki ga imajo paradoksalno za monotono in dolgočasno, čeprav je eno najbolj raznolikih in razburljivih del naše književnosti, kako je mogoče, da to besedilo berejo in izdajajo le v delih, omejeno na nekaj najpomembnejših odlomkov, ki naj bi bili svetla izjema v primerjavi s preostalim avtorjevim delom. Kako je mogoče, da smo si zamislili *Sadovo misel* zunaj njegovega pisanja, misel, ki naj bi bila v vsakem primeru nečloveška, patološka ali, če se spustimo dlje, lucidna, drzna in pomembna za razlago človeškega bitja. Takšna naj bi bila, pa naj se postavimo v vlogo tožilca ali obtoženca, naj se omejimo na pravni ali retorični govor.

Kako je mogoče, da je Sade hkrati prepovedan in sprejet, da je prepovedan kot fikcija (kot literatura) in sprejet kot resničnost, prepovedan kot branje resničnosti, sprejet kot psihološka in fiziološka referenca?

Morda bi lahko že takoj tvegali odgovor: nismo se še *odločili*, da bomo brali Sada, zato branje Sada v naši družbi in

kulturi še ne obstaja. Pravzaprav Sade sam izdaja način branja, ki ga se ga še vedno držimo, in sicer tako, da gre pri njem v vsej širini, čeprav skrito za načinom pisanja, za odnos do misli, misli, ki ni vzrok za jezik, temveč je jezik brez vzroka, pisava označevalca, ki je postal efekt.

S Sadom se namreč pojavi nasilno, popolno preoblikovanje pisave, ki si jo je nenehno podrejela v božanstvo povišana beseda. Pod divjo masko Perverznosti nastopi prav nasprotje Nevroze, Nevroze, kakršno je ustoličila civilizacija, utemeljena na pobožanju besede. Ne gre torej za anarhijo, temveč za *kozmogonično raven*, za uničenje in ponovno stvarjenje celote, ki je postala žrtev elementarne igre, in prav zato je to uničenje samo po sebi nasprotno sleherni ideji dovršenega stvarstva, ki je nepremično in odvisno od določene volje.

Edino to je lahko izvorno jedro Sadovega pisanja: izdajanje sleherne kavzalnosti, ki, potem ko je z Naravo ukinila Boga, končno uniči samega Boga z nenehnim gibanjem besed, gibanjem, ki se podvaja in kulminira v lastni oznaki: »[...] nič bolj nismo odvisni od Boga kakor od Narave,« pravi Sade, »*kajti vzroki morda za posledice niso smiselni.*«

Brez dvoma je prav to tista neznosna misel: da bi se svet končno absorbiral v diskurz, da bi se narava izkazala, kakor da je od nekdaj le najosnovnejša stvaritev kulture, da bi bilo torej mogoče mirno trditi, da je *narava privid kulture*. Ne glede na to, kakšna družba nas obdaja, zadošča, da nekje obstaja del Sadovega besedila,

in že se lahko začne skrita okužba, ki pride na dan, in tih smeh nenehno razkriva temelje našega vedenja, dokler opora *naravnega* in *norme* ni za vedno omajana in spodkopana. Tako izvemo za mejo, vendar se proti nam samim odločimo, da jo bomo presegli. Zdaj moramo preiskati, kako izvemo za to mejo.

Vzrok

Nujno se rodimo v okviru določene kulture, ta kultura, ki ima nalogo, da nas omeji in nas ukloni svojim nazorom, pa je v celoti osnovana na pojmu *vzroka*. Prisiljeni smo ga sprejeti kot nekaj zunanjega, kot razsodnika, mero, gotovost, najvišjo identiteto, domovino, zakon, resnico, Bit in Boga, v vseh teh oblikah smo prisiljeni sprejeti vzrok, ki nam ga vtisneta vzgoja in strah. To kulturno vzgojo preslikamo v *resničnost*, kjer se omejujemo in pokoravamo, ne da bi se zavedali, da smo jo sami ustvarili. Tako postanemo utvara lastne utvare. Kjer narava na takšen način služi kot osnova vsega (in tako a priori določi interpretacijo, namesto bi jo v celoti prepustila lastni formalni odgovornosti), je na delu nihilizem, nevrotični idealizem, ki lahko postane podoben psevdo-materializmu ali preobrnjenemu idealizmu. Človeški duh postane žrtev enkratne in neizogibne deviacije, posebne iluzije, ki jo imenujemo *hipostatično*, kajti hipostaza je prav postopek, ki fikcijo preoblikuje v resničnost. Najočitnejša oblika te deviacije (ki je na delu že ob njenem nastanku) je seveda *religija* kot splošna oblika nevroze: toda tudi religija sama (kakor vsaka oblika verovanja, vsaka mitologija, vsak filozofski sistem in tako tudi »humanizem«, osnovan na normalnosti) je mogoča le zaradi prevrata kav-

zalnosti, kavzalnosti, ki črpa moč iz svojega odnosa do jezika, in se lahko izraža takole: določeno besedo postavim za najvišjo besedo diskurza, zato je zakon zapisan zunaj mene, sem le njegova provizorična metafora, posamezen primer splošnega »govori se«, torej moram le prikriti in zanikati, kar najdem zapisano v sebi, »v svoji duši«. Kaj me uči takšno besedilo, če ga ne problemčem v »glas« vesti? Uči me želje. Uči me želje, torej same odsotnosti meja, ki je neskončnost energije brez sleherne odgovornosti in nasprotovanja, in njeno moč mora sleherna družba preusmeriti in zamejiti. Sade jasno pokaže trenutek preoblikovanja seksualnosti v Boga, v Zakon in v Vest, trenutek, v katerem človek postane servilna žival, ki bo svojo krutost opravičevala z vzroki, od katerih je odvisna:

»Človek je vedno užival v prelivanju krvi svojega bližnjega, da pa bi svoja dejanja opravičil, jih je zagnil s tančico pravice ali pa s tančico religije. Nobenega dvoma ni, da je bilo bistvo in namen njegovega dejanja vedno užitek, ki ga je dajalo dejanje samo.«

»Božanstvo ... ta lepi stroj se mora vedno ukvarjati z vsemi človeškimi grehi.«

Zavezništvo prestola in oltarja — moči in vere — je torej osnova človeške ureditve, ki mora, da bi preprečila svoje uničenje, cenzurirati željo in jo zakrivati s kavzalnostjo. Potlačitev spolnosti je najprej potlačitev jezika: obred in kultura sta tu močno sokriva. Tako se človeška žival postavlja kot privilegirano znamenje vsega, kot osnovna in osrednja metafora smisla, ki je v njem: »Med ekstravagantnimi dejanji, v katera je človeka zapeljal njegov ponos, je najbolj absurdno nedvom-

no to, da se je oklical za poseben primer v naravi.«

Od tod izvira neskončna vrsta dualističnih parov, dvojnosti, med katerimi je nesporno najdejavnejša dvojnost med duhom in materijo, torej med vsebovanim in vsebujočim, med smislom in obliko ter seveda med dobrim in zlom. Kolektivna nevroza nam samodejno onemogoča, da bi se ognili protislovju, tako da je posamezniku že načelno odvzeta možnost, da bi živel svoj lastni jezik, da bi se š živel, celo to, da bi živel samega sebe ne kot znak nečesa drugega (v tem odnosu bi lahko dosegel lastno identiteto), temveč kot znak samega sebe (ki torej ni samemu sebi identičen): na izbiro ima le še skupno nevrozo ali perversnost, nevrozo ali to, kar lahko imenujemo »norost«.

Sade, ki je hotel razumsko razvozlati korenine nevroze, ki je značilna za človeštvo, hkrati pa je pisal le zato, da bi neumorno kazal razpoko, skozi katero se nam razkriva jezik, si mora torej nadeti znamenje perversnosti, ki iz nervoze in razpoke ustvarja delujoči negativ. Vendar moramo opozoriti na izvirnost tega, čemur lahko rečemo Perversnost, kajti v našem pomenu beseda preprosto pomeni izmenljivost nevroze in perversnosti. Kakor je Nietzsche v perversnosti videl konkretno uresničenje sleherne »duhovno-

sti«, se nam tudi teoretsko mišljenje — mišljenje torej, ki je sposobno spremeniti resnično stanje misli — zdi po svojem bistvu perversno. Perversnost je teoretska misel sama ali vsaj tisti del, ki je vzrok za sleherno praktično uresničenje. Seveda tudi v Sadovem primeru ne gre za to, da bi uresničeval to, kar bi hkrati oblikoval v teoriji: tako bi sprejel dualistično delitev, ki jo je nameraval uničiti. Ker pa je nevrotično okolje pravzaprav okolje preoblikovanja fikcije v resničnost, hoče Sade s fikcijo, ki ne pozna zadržkov, jasno

pokazati meje fikcije, v katero se omejujemo, v njej mislimo in živimo.

Gre torej za raven nevroze, za postavljeno besedo, za »govori se«, zato gre po Sadovem mnenju — to je njegov prvi preobrat — za norost. (»Dokler bodo živeli ljudje, bodo živeli tudi norci, in dokler bodo živeli norci, bodo obstajali bogovi, paradiž in pekel, itd.«) Če to posplošimo, lah-

ko razmerje med dobrim in zlim opišemo takole:

+ dobro (norma), postavljaalec znakov — mi sami — prikrit kot vzrok: smo znaki tega vzroka, ki nam zagotavlja resničnost.

– zlo (anomalija) postane nezavedno dobrega: je vse, kar je potlačeno, kar ogroža resničnost.

Francoska kmetica, sključena pod težo cerkve in plemstva

»Perverzno«, ki ne sprejme prikrivanja znakov, je omejeno na to, da potrjuje zlo, in tako osvobodi znamenja ter doseže učinek brez vzroka, skritega v želji. Za to pa se mora lotiti najočitnejše, najbolj stvarne, najbolj neizpodbitne dualnosti: užitka in bolečine. Če Sade lahko v življenju in v misli dokaže (kajti pokazati hoče, da enega in drugega ni mogoče ločiti, da gre za dva izmenljiva govora), da je tujo bolečino in svojo lastno bolečino, mogoče spremeniti v užitek, v brezmejni užitek, ki lahko preseže vse zadržke in preobrne vsak negativni znak v njegov pozitivni dvojnik (kakor bi minus in minus zanj vedno in za večno dala *plus*), če lahko izpolni to na videz nemogočo, nesmiselno nalogo (kajti smisel je za nas vedno zavezan dobremu), bo zrušil serijo dualističnih parov v temelju in vsej razsežnosti, pri tem pa bo odkril, da je njegova naloga nenehno ponavljanje, da dobesedno išče nenehno gibanje. Perverzno je vedno ogroženo, vedno ga ogroža naveličanost in strah pred pomanjkanjem pomena, ki ga odkriva, zato je vsak trenutek v nevarnosti, da odneha, da oslabi, da se spreobrne v splošno nevrozo in tako v popolno nepomembnost. Toda proti izginjanju besede mora postaviti novo funkcijo, ki je nekako hieroglifična: neizčrpno moč, ki lahko seže do konca (zato se Sadove »osebe« zapišejo življenju ali pa so vržene v smrt). Obstoje perverznosti je torej izhod, ki vodi v dve smeri, kajti, če se vrnemo med potjo, če za hip izgubimo, izgubimo vse, če priznamo nevrozo v določenem trenutku, jo moramo priznati v celoti. Ta položaj je še bolj nevaren od nevroze same, kajti kdor stopi čez meje prepovedanega, se mora bati kazni zakona; tvega, da bo izgubil prav to,

kar skuša ohraniti: *resničnost* posameznika, zmožnost, da se prepozna. Boj proti nevrozi je morda brezupen, vendar ga ni nujno pripeljati tako daleč, da postanemo žrtev: dejanje običajne »perverzности« ne more biti učinkovito, dokler je naravnano le proti nekaj posameznim nevrotičnim zakonom. Problem ni v tem, da presežemo zakonodajo, temveč da se postavimo na mesto Zakona. Prvo je le figura drugega, prav kakor je zločinec, celo perverznej, ki ga izzvala družba, mnogokrat je figura poteze, ki je ne more razumeti — prav to nerazumevanje pa je vir moči za krepost in dobro, to je njuno najboljšo varstvo. Naj perverznej pripelje svoja dejanja še tako daleč, kmalu ga bodo ustavili in kot višek ironije bo kaznen, ki je bo deležen, še utrdila nasprotni sistem. To pa zato, ker je sledil svojim nagnjenjem (svoji želji), namesto da bi dosegel »premišljenost« ali »apatičnost«, ki ju razglašata Sade. Pri njiju lahko neomejena pošastnost stopi v stik z nečim popolnoma drugačnim, z ekonomijo jezika, ki nenehno preobrača jezik nevrotične ureditve in njegovo *nepristnost* (in sicer ne v moralnem, temveč v tehničnem pomenu besede).

Resnično je zločin, dokler ni eksplicitno povezan z užitkom, zavezan oblasti kavzalnosti: zločin spolnega izživljanja pa, nasprotno, ne more biti motiviran (kajti spolnost ni vzrok, saj je, nezavedno, osnovna slehernega kavzalnega procesa), zato *demotivira* krepost ter razkrije in sterilizira diskurz vse do korenin: vzbuja sveti strah. Krepostni diskurz — torej diskurz v celoti, sleherni diskurz, ki je povezan s krepostjo — temelji na vzročni verigi, na motivaciji (in vrednoti). Toda brž ko pri Sadu stopi v igro užitek, je mogoče želeti

vse, ali točneje, je provizorično vrednota vse, kar lahko povzroči užitek, ter tako postane člen v algebri in slovnici dejavnega protidiskurza užitka: »Ne bi se mu bilo težko odločiti med enim samim dražjem in vsem stvarstvom.« Najmanjši občutek je torej s tega stališča vreden več kakor sleherna predstava. To se razkrije, če imamo telesa za surove označevalce, to pa je mogoče le, če označevalca postavimo kot objekt, zunaj označevanja, v radikalno materialnost. Kajti prav kakor zakon od posameznika zahteva, da odgovarja zase glede na besedilo, ki je zunaj njege, da je samemu sebi identičen za *neko*ga *drugega*, da se torej sklada s svojo reprezentacijo, krepost podeljuje diskurzu vlogo predstavljanja. Za dobro, ki postavlja ekskluzivnost zavesti in tako postane nezavedno zlo, je izpodbijanje predstavitvene vrednosti diskurza enako nesmislu. In prav zato lahko razumemo, da se Sadova dejanja v celoti odvijajo *znotraj* di-

skurza; treba se je izogniti temu, da bi imel diskurz že po definiciji vedno prav že zaradi motivacije zločina, pomembno je, da diskurz sam sebe prisili v molk, da zločin najde svoj glas in ima prav mimo vsega, kar ga lahko doleti. Pomembno je, da zločin v celoti preseže diskurz, tako diskurz kot uradno besedo kakor tudi diskurz kot nenehno misel slehernega posameznika v njegovem lastnem telesu, in tako zločin postane njegova slepa pega.

Pripoved

To, česar Sadu ni bilo mogoče oprostiti, niti ni toliko eksplicitna apologija zločina iz užitka, temveč predvsem to, da si je drznil diskurz odpreti elementu, ki je v notranjem statutu jezika dotlej veljal za neizrekljivega. Morda gre za to, da je enkrat za vselej jasno pokazal, da jezik nima »nič povedati« in da je izraznost v vseh oblikah odvisna od nevrotične ureditve: nenehno zajemamo »kar je vred-

Maratovo truplo v banji, julija 1773; ob njem morilka: aristokratka Charlotte de Corday D'Armond, ki so jo kasneje obglavili

no pripovedi« (kar je vredno misli) v prikritosti in bistveni potlačitvi, hkrati pa pri našem slehernem dejanju »skoraj vedno, ne da bi se ga zavedali, zadeve vodi občutek opolzkosti«. Pripoved našega življenja je torej prepuščena na milost in nemilost vzroku, ki ga postavljamo prednjo, misli, ki ji služimo, in avtoriteti, ki bo presojala naša dejanja. Tako Sade pravi: »Prav rad storim zločin, da izživim svojo strast, toda nikdar, da bi služil strasti drugih.« Moč »tistega, čemur služim« in »tistega, kar je vredno povedati« je v resnici vzporedna. Združujeta se v hipostazi, za katero že vemo, da spreminja fikcijo v resničnost in pri tem okuži resničnost tako, da je ves čas metaforična in daje iluzijo kraja, kjer se nahajamo, brž ko je določen s kavzalnostjo, ter iluzijo,

da je resničost stabilna, znana, domača, identična sama sebi. Vsak trenutek imamo predstavo, odgovor in pojasnilo, pripravljeno za sleherni pojav — zato lahko verjamemo v univerzalni smisel, ki nam omogoča, da formo odrinemo z neke vrste neskončnim a priori:

»Lahko je opaziti, da je višja vrednost, ki jo ima v naši misli duh nad materijo, ki jo ima duša nad telesom, utemeljena le na nevednosti o naravi duše, medtem ko sta nam materija in telo bolj domača in si predstavljamo, da ju poznamo in raz-

zumemo; toda že najpreprostejši premik telesa je za človeka, ki se mu posveti, prav tako nerazrešljiva uganka, kakor je človeška misel.«

[...]

Eno redkih estetskih načel, s katerim se je Sade, kakor se zdi, strinjal, je vzel iz Aristotela in ga pri navajanju popravil:

»Aristotel v Poetiki trdi, da naj bo cilj pesnikovega dela to, da nas ozdravi strahu in sočutja, ki ju ima za vir vseh težav

med ljudmi; lahko bi dodali, da sta tudi vir vseh pregreh.«

Pisati z edinim namenom, da bi nenehno rušil pravila in prepričanja, ki skušajo uničiti željo, pisati, ne zato, da bi izražal ali predstavljal (sicer pride do praznoverne verige, do »vzrokov«, do »literature« v nevrotičnem smislu, torej

do literature, ki se na videz ves čas nanaša na resnični ali domišljijški svet, ki je zunaj nje, na resničnost, ki jo podvaja, na pomen, ki obstaja pred njo), temveč da bi uničeval tako krepost kot pregreho, njuno sokrivost, z zločinom, ki je tako zelo lasten vzrok in posledica, da ga ni mogoče označiti; pisati je torej zločin za krepost in hkrati tudi za zločin.

1966, odlomek

Prevedel Jan Jona Javoršek

*Boleča ločitev Ludvika XVI.
od žene in družine*

- 1789 **marec:** volitve v generalne stanove. Upori v provincah. **6. maj:** Tretji stan se začne imenovati "communes". **17. junij:** "communes" se okličejo za narodno skupščino. **20. junij:** prisega v žogalnici. **9. julij:** Narodna skupščina se razglaša za ustavodajno (konstituanto). **14. julij:** Padec Bastilije. **20. julij:** Začetek velikega strahu. **26. avgust:** Deklaracija o pravicah človeka in državljana. **2. november:** Nacionalizacija cerkvenih posestev.
- 1790 **17. april:** Asignati dobijo denarno vrednost. **27. november:** Državni uradniki prisežejo *A la Nation, A la Loi et au Roi*.
- 1791 **februar:** ustanovitev ustavne duhovščine. **10. marec:** Pij IV. prekolne državno ureditev cerkve (s kratko *Quod aliquantum*). **20.-21. junij:** Beg kraljevske družine v Varennes. **13.-16. julij:** Narodna skupščina pokliče kralja nazaj. **16. julij:** Razcep v jakobinskem klubu: ustanovitev kluba *feuillantov*. **17. julij:** Krvav pokol na Marsovem polju.
- 1792 **januar-marec:** Nemiri v Parizu in na podeželju zaradi preskrbe. **15. marec:** "jakobinski" kabinet z ministrom Rolandom. **20. april:** vojna napoved "kralju Češke in Madžarske". **28.-29. april:** Porazi francoskih čet na severni meji. **11.-21. julij:** Izjava o domovini v nevarnosti. **10. avgust:** Napad na Tuilerije in padec monarhije. **10.-11. avgust:** Sklic konventa. Splošna volilna pravica. **23. avgust:** Pruske čete zavzamejo Longwy. **2.-6. september:** Pokoli v pariških zaporih in na podeželju. **oktober:** Umik pruskih čet, Francozi zasedejo Frankfurt in Mainz. **6. november:** Dumouriezova zmaga pri Jemappesu; zasedba Belgije.
- 1793 (od 22. septembra: leto II republike)
21. januar: Usmrtitev Ludvika XVI. **1. februar:** Francija napove vojno Angliji in Nizozemski; prva koalicija. **24. februar:** Vstaja 300.000 prostovoljcev; težave v provincah. **25.-27. februar:** Ropanje prodajaln v Parizu, maksimiranje cen za sladkor in milo. **10. marec:** Ustanovitev "revolucijskega" sodišča. **11. marec:** Izbruh vendskih uporov. **18. marec:** Poraz Dumourieza pri Neerwindu. **6. april:** Ustanovitev komiteja za javno rešitev z Dantonom. **29. april:** Začetek federalne vstaje v Marseillu in Lyonu. **29.-31. maj:** Demonstracije pariških sankilotov v konventu proti žirondi. **2. junij:** Ljudska vstaja in zrušitev žirode. **24. junij:** Sprejetje ustave leta I. **10. julij:** Obnova komiteja za javno rešitev. **13. julij:** Charlotte Corday umori Marata. **27. julij:** Robespierre izvoljen v komite za javno rešitev. **25. avgust:** Rojalisti izročijo Toulon Angležem. **4.-5. september:** Delavske vstaje v Parizu, začetek terorja, ustanovitev pariške revolucijske armade. **17. september:** Zakon o sumljivih. **10. oktober:** Izjava: "Francoska vlada bo revolucijska do vzpostavitve miru." **16. oktober:** Usmrtitev Marije-Antoinette. **30. oktober:** Usmrtitev žirondinskih voditeljev. **10. november:** Slavje svobode in razuma v cerkvi Notre-Dame. **21. november:** Robespierre obsodi razkristjanjevanje. **12. december:** Poraz vendejcev v bitki pri Le Mansu. **19. december:** Zavzetje Toulona.
- 1794 (od 22. septembra: leto III revolucije)
27. marec: Razpustitev revolucijske armade. **1. april:** Usmrtitev dantonovcev. **2. april:** Odprava izvršilnega sveta, nadomestitev s komisari. **4. julij:** Robespierre izvoljen za predsednika konventa. **8. junij:** Slavje Najvišjega bitja. **10. junij:** Reforma revolucijskih sodišč. Začetek velikega terorja. **27. julij:** Zrušijo Robespierre. **12. november:** Zaprtje jakobinskega kluba.
- 1795 (od 22. septembra: leto IV revolucije)
januar: Zasedba Nizozemske. **21. februar:** Odlok o svobodi veroizpovedi. Prva ločitev cerkve in države. **1. april:** Vstaja v Parizu in provincah. **maj-junij:** Beli teror. Pokol jakobincev in drugih v Lyonu in Marseillu. **20.-25. maj:** Ljudska vstaja v Parizu. **23.-27. junij:** Izkrcaje emigrantske vojske v Quiberonu. **5. oktober:** Vstaja rojalistov zoper konvent. **31. oktober:** Izvolitev prvega direktorija.
- 1796 (od 22. septembra: leto V revolucije)
19. februar: Konec asignatov. **2. marec:** Bonaparte imenovan za poveljujočega generala vojske v Italiji.
- 1797 (od 22. septembra: leto VI revolucije)
19. februar: Sporazum s papežem v Tolentinu. **marec:** Volitve v *corps législatif*. **4. september:** Državni udar. **30. september:** Dvotretjinski bankrot in učvrstitev valute. **17. oktober:** Mir v Campoformiju.
- 1798 (od 22. septembra: leto VII revolucije)
15. februar: Ustanovitev rimske republike. **11. maj:** Mali državni udar. **julij:** Začetek Bonapartove odprave v Egipt. Zmaga pri piramidah. **5. september:** Zakon o dekadah in praznikih.
- 1799 (od 22. septembra: leto VIII revolucije)
marec-april: Francoski porazi v Nemičiji in Italiji. **16.-18. junij:** Svet petstotih prevzame nadzor nad direktorijem: zasuk v levo. **19. junij:** ustanovitev *Club Jacobin du Manege*. **julij-avgust:** Zmaga v Abukiru v Egiptu. Porazi v Italiji. **15. avgust:** Bonaparte zapusti Egipt. **9. oktober:** Bonaparte se izkrca v Fréjusu. **9. november:** (18. brumaire) Državni udar in odstavitev direktorija.

* Povzeto po Časovni preglednici iz knjige M. Vovelle: Francoska revolucija; Komunist, Ljubljana 1989

Pogovor s Tomažem Gubenškom

Tomaž, poskočen, simpatičen, včasih zajedljiv, kolegialen, topel in tako za odrom kot na njem opazen mladenič, imaš za seboj že prek petsto, samo s celjskim gledališčem odigranih predstav, odhajaš. Kam? Zakaj?

Tomaž Gubenšek kot Jolly Joker v Hiši iz kart Borisa A. Novaka

Ha, ha, ha, ha... s tem opisom si me pa kar spravil v zadrego. Nisem si mislil, da me vidiš takšnega. Odhajam pa na Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo, kjer bom kot strokovni sodelavec predaval predmet tehnika govora. Najbrž te zanima, zakaj ravno ta predmet. Z jezikom, oz. če sem natančnejši, s tehniko govora sem se začel ukvarjati pred par leti in priznati ti moram, da me je neverjetno potegnilo v to temo. Kako nastaja glas, kaj se dogaja v telesu, ko govorim, kako oblikovati glas, in seveda tisto najpomembnejše, kako skozi glas in z njim govoriti o sebi, so vprašanja, na katera sem začel iskati odgovore.

V sedmih gledaliških sezonah si v SLG Celje ustvaril osemnajst opaznih in dobrih, izvrstnih vlog. S Cucurucujem kot devetnajsto se kot redni član igralskega ansambla v Weissovem Marat-Sadu poslavljajš. Izkazal si se kot igralec resnih vlog in kot izvrsten komedijant - v katerih se bolje počutiš?

Ne vem, mislim, da je moje dobro počutje bolj odvisno od ekipe, od načina dela kot pa od žanra predstave. Rad imam oboje in vesel sem, da sem imel v celjskem gledališču možnost igrati resne in komične vloge.. Nimam nobenih predsodkov do žanrov, rad pa imam dobre tekste, ne glede na to, ali so komični resni, ali pa za otroke.

Če hočem pomisliti, katere vloge bi izpostavil kot najljubše ali pa celo tiste, ki jih nisem maral, se mi zazdi, da težko govorim na takšen način. V bistvu sem imel vse vloge rad. Mogoče ne na začetku študija, toda imeti rad svojo vlogo se mi zdi prvi pogoj, da sploh stopiš pred gledalce.

Dobil si tri nagrade: študentsko Severjevo, bronasti celjski grb in zlato paličico. Kakšen je tvoj odnos do nagrad?

Preprost. Mislim, da nihče od igralcev ne dela za nagrade, vsak pa jih je vesel.

Vseh želja, ambicij in sanj verjetno nisi mogel uresničiti, vendar si vedno vedre narave. Kako gledaš naprej?

Seveda ima vsak igralec svoje sanje in želje. In včasih se mi zazdi, da je bolje, da vse skupaj ostane pri sanjah. Edina stvar, ki sem jo vsa ta leta dela v Celju res pogrešal, pa je bilo več t. i. eksperimentalnih predstav. Pa še to »smolo« sem imel, da sem bil zaseden pri tistih, ki so bile.

Kako gledam naprej? Ja, nekako bo že. S tem, ko začenjam delati na akademiji, se nikakor ne mislim posloviti od igrilstva.

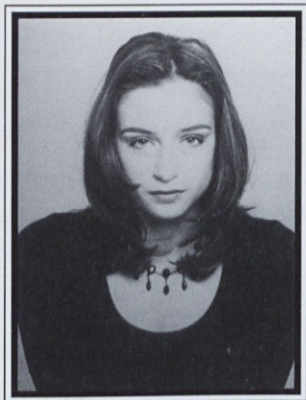
Tomaž, hvala za vse. Čim več zadovoljstva in uspehov v prihodnosti! Upam, da s Cucurucujem tvoje sodelovanje s SLG Celje ni končano?

Tudi jaz si želim, da ne bi bilo. Če drugega ne, bom še naprej urejal spletne strani za celjsko gledališče na Medmrežju...

Pogovarjal se je K. D.

Novi člani SLG Celje

Z novo sezono se igralskemu ansamblu SLG Celje pridružujejo:

Barbara Medvešek

Manca Ogorevc

Barbara Vidovič

Simon Dobravec

Miha Nemec

Igor Žužek

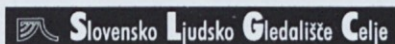
SLG CELJE

Upravnik Borut Alujevič
Umetniški vodja Matija Logar
Režiser Franci Križaj
Dramaturg Krištof Dovjak
Lektor Arko

Vodja programa in propagande Anica Milanović
Tehnični vodja Miran Pilko

Igralski ansambel:

Zvone Agrež, Bruno Baranović, Janez Bermež, Simon Dobravec, Tina Gorenjak,
Renato Jenček, Milada Kalezić, Drago Kastelic, Igor Korošec, Anica Kumer,
Barbara Medvešček, Miha Nemec, Manca Ogorevc, Miro Podjed, Stane Potisk,
Igor Sancin, Vanja Slapar-Ljubutin, Mario Šelih, Eva Škofič-Maurer, Maja Štromar,
Bojan Umek, Jagoda Vajt, Barbara Vidovič, Igor Žužek

SLG Celje
Gledališki trg 5, 3000 Celje, p. p. 49

Telefoni:

centrala (063) 442 910
tajništvo (063) 441 861
propaganda (063) 441 814
faks (063) 441 850

-slg.celje@guest.arnes.si
<http://www2.arnes.si/~ceslg7/>

Gledališki list št. 2
Sezona 1998/99

Predstavnika
Borut Alujevič, Matija Logar
Urednik Krištof Dovjak
Oblikovanje Triartes
Fotograf Damjan Švarc
Naklada 3000 izvodov
Tisk Grafika Gracer

